

Krzysztof Sobkowicz

Uniwersytet Opolski

KSZTAŁTOWANIE SIĘ USTROJU II RZECZPOSPOLITEJ W ASPEKCIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie. W artykule przedstawiono proces kształtowania się ustroju II Rzeczypospolitej i pokładanych nadziei na zrównoważony rozwój kraju. Zarysowano tradycję polskiego parlamentaryzmu i wskazano na jego odrębność względem parlamentaryzmów innych krajów europejskich. Do tradycji tej usiłowało nawiązać odradzające się po zaborach państwo polskie, przystosowując ją do struktury prawnej nowożytnego państwa liberalno-demokratycznego. Wejście II Rzeczypospolitej do grona państw posiadających liberalno-demokratyczną konstytucję nie oznaczało, automatycznego za warstwą prawną, przeniesienia struktury społecznej, ekonomicznej i mentalnej. W centrum rozważań znalazła się także Konstytucja Marcowa oraz relacje pomiędzy władzą ustawodawczą i wykonawczą. Przedstawiono ordynację wyborczą i kampanię wyborczą do sejmu jako czynniki wpływające na określony skład parlamentu. Ukazano także wpływ podziałów politycznych w sejmie na możliwości zawarcia ewentualnych koalicji oraz na wybory prezydenckie.

Słowa kluczowe: Zrównoważony Rozwój, Ustrój II Rzeczypospolitej, Naczelnik Państwa, Mała Konstytucja, Sejm Ustawodawczy.

SHAPING THE SETTINGS II REPUBLIC IN TERMS SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. The process of development of system of the Second Republic of Poland and expectations of sustainable development of the state was presented in the article. Tradition of Polish parliamentary system was outlined and its difference in comparison with parliamentary systems of other European countries was presented. Polish state, reviving after the period of the Partitions, was trying to refer to this tradition, adjusting it to legal structure of modern liberal-democratic country. Accession of the Second Republic of Poland to the group of countries having liberal-democratic constitution was not automatic transfer of social, economic and mental structure. March Constitution and relations between legislative and executive power were also examined. Electoral law and election campaign to the Sejm as the factors having impact on specific composition of parliament were presented. The impact of political divisions in the Sejm on the possibilities of forming potential coalitions and on presidential elections was also shown.

Keywords: Sustainable Development, System of the Second Republic of Poland, Head of State, Small Constitution, Legislative Sejm.

Wstęp

W roku 1918 Polska, po 123 latach zaborów, odzyskała niepodległość. Rozpoczęła się teraz walka o granice, walka zbrojna oraz dyplomatyczna. Narodziny II Rzeczypospolitej stały się możliwe dzięki klęsce, jaką poniosły w I wojnie światowej trzy państwa zaborcze i wybuchowi rewolucji w tychże państwach. „Próżnia polityczna”, która pojawiła się pod koniec roku 1918 w Europie Środkowej i Wschodniej, wytworzyła korzystną koniunkturę dla wyłaniania bytu państwowego w oparciu o politykę faktów dokonanych. Państwo polskie musiało przyjąć postanowienia Traktatu Wersalskiego, na mocy którego Niemcy zwrócili Polsce Pomorze Gdańskie i Wielkopolskę. Natomiast na Śląsku, Warmii i Mazurach trzeba było przeprowadzić plebiscyt. Przyłączenie w czerwcu 1922 roku wschodniej części Górnego Śląska, będącego najważniejszym regionem górnictwa i przemysłu ciężkiego w niepodległym kraju, dało Polsce możliwość normalnego rozwoju ekonomicznego.

W pierwszych latach istnienia Rzeczypospolitej cały system gospodarczy należało zbudować niemalże od początku. Nie było zintegrowanej infrastruktury, wspólnej dla całego kraju waluty, instytucji finansowych ani administracji państwowej. Przed społeczeństwem polskim stanęło zadanie zbudowania solidnych fundamentów suwerennego bytu państwowego i stworzenia nowego ładu społeczno-politycznego. Wokół tych problemów krystalizowały się stanowiska ugrupowań politycznych, które musiały dokonać zjednoczenia międzydzielnicowego i przegrupowania ideowego, polegającego na budowie programu pozytywnego, określającego wizję ekonomiczno-społeczno-ustrojową zrównoważonego rozwoju niepodległej Polski. Stosunkowo najszybciej mogła Polska dorównać do standardów wyznaczonych przez czołowe europejskie państwa w warstwie ustrojowo-prawnej, nawiązując z jednej strony do własnej tradycji ustrojowej, z drugiej strony przejmując osiągnięcia nowożytnego konstytucjonalizmu.

Działalność Sejmu Ustawodawczego

Najsilniejszy ośrodek władzy odradzającego się państwa polskiego wytworzył się w Warszawie. Gdy 11 listopada 1918 roku do Warszawy przybył Józef Piłsudski podporządkował się mu rząd lubelski, a władzę nad Polską Siłą Zbrojną przekazała mu Rada Regencyjna. 14 listopada J. Piłsudski wydał dekret, który stał się podstawą dla funkcjonowania rządu, który miał sprawować władzę aż do chwili zwołania Sejmu Ustawodawczego. Rząd miał za zadanie przedłożyć projekt utworzenia przejściowej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej, obejmującej ziemie trzech zaborów. 22 listopada został przez rząd opracowany i zatwierdzony przez J. Piłsudskiego Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej. Do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego Naczelnik Państwa obejmował „Najwyższą Władzę Republiki Polskiej”. Projekty ustawodawcze miały być uchwalane przez Radę Ministrów i zatwierdzane przez Naczelnika Państwa. 28 listopada 1918 roku wydano dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego¹. Wybory do sejmu Ustawodawczego zostały rozpisane na 26 stycznia 1919 roku, natomiast przeprowadzono je stopniowo, w miarę przyłączania kolejnych dzielnic.

¹ A. Ajnenkiel, *Historia sejmu polskiego*, Warszawa 1989, T.2, cz.2, s. 8.

Pierwszy sejm odrodzonej Polski otwarto dnia 10 lutego 1919 roku. Wraz z dniem otwarcia sejmu kończyło się urzędowanie dotychczasowych władz, a władzę obejmował sejm „jako pierwszy i jedyny wyraz woli narodu”². Przed rozpoczęciem prac sejmu utworzony został Konwent Seniorów, w którym zasiadali przedstawiciele klubów liczących co najmniej 12 posłów. Na drugim posiedzeniu sejmu wybrano marszałka sejmu, którym został Wojciech Trąpczyński ze Związku Ludowo-Narodowego. Następnym problemem z jakim musiał uporać się sejm była kwestia organizacji władz państwowych. Otóż lewica oraz PSL „Piast” uważały, że władzę powinien z ramienia sejmu piastować J. Piłsudski, natomiast endecja usiłowała skoncentrować całą władzę wykonawczą w rękach marszałka sejmu³.

19 lutego Konwent Seniorów obradował nad kwestią organizacji władz państwowych. Przyjęto zapis mówiący o nadrzędnej roli w systemie władz państwowych Sejmu Ustawodawczego. Suwerenność sejmu została ograniczona w zakresie wojskowym. Przyjęto, że kierownictwo nad wojskiem i Naczelne Dowództwo pozostaje w pieczy J. Piłsudskiego. Na posiedzeniu sejmu w dniu 20 lutego pojawił się Naczelnik Państwa, który wygłosił przemówienie i złożył swój urząd. Następnie sejm przyjął jednomyślnie tzw. Małą Konstytucję. Władzą suwerenną i ustawodawczą miał pozostać Sejm Ustawodawczy, niemniej jednak aż do uchwalenia pełnej treści konstytucji Naczelnikiem Państwa jest J. Piłsudski. Naczelnik Państwa powołuje rząd w porozumieniu z sejmem, przed którym odpowiada zarówno Naczelnik, jak i rząd⁴. System rządów, jaki wprowadzała w Polsce Mała Konstytucja nazywany jest przez konstytucjonalistów systemem rządów komitetowych. Sprowadzał on bowiem wszystkie organy państwowe do roli komitetu wykonawczego parlamentu, ponieważ nie posiadały one własnych i niezależnych od parlamentu uprawnień. Takie rozstrzygnięcie zastosowano bezpośrednio po zakończeniu wojny w Czechosłowacji, w Niemczech, w Austrii i Estonii⁵.

Rząd mógł powstać i sprawnie funkcjonować dzięki milczącej zgodzie większości sejmowej i Naczelnika Państwa. Chociaż formalnie urząd Naczelnika Państwa został podporządkowany sejmowi, to jednocześnie mało precyzyjny zapis pozostawiał J. Piłsudskiemu stosunkowo duże pole manewru. J. Piłsudski niejednokrotnie odmawiał wykonania decyzji izby, stawiając do jej dyspozycji swój urząd. Zapowiadając swoją dymisję, rozbijał większość stojącą za, jego zdaniem, niekorzystną decyzją dla ustroju państwa.

Latem 1919 roku nastąpiły w sejmie bardzo poważne przesunięcia personalne, które doprowadziły do uszczuplenia sił klubów lewicowych i prawicowych oraz do wzmocnienia pozycji klubów centrowych, które osiągnęły absolutną większość. Ważną rolę dla zrównoważonego rozwoju kraju, oprócz podobieństwa i różnic programów odgrywała

² A. Próchnik, *Pierwsze piętnastolecie polski niepodległej*, Warszawa 1983, s. 54.

³ A. Ajnenkiel, *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do roku 1926*, Warszawa 1972, s. 197.

⁴ *Uchwała Sejmu ustawodawczego o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa*, [w:] *Druga Rzeczpospolita wybór dokumentów*, (red.) A. Łuczak, J.F. Szaflik, Warszawa 1978, s. 32-33.

⁵ A. Ajnenkiel, *Polskie konstytucje*, Warszawa 1983, s. 229.

przynależność dzielnicowa posłów, którzy solidarnie występowali na rzecz korzystnych rozstrzygnięć dla ich regionów. Ostatecznie zatem różnorodności politycznej Sejmu ustawodawczego nie można opisać w klasycznym języku podziałów na prawicę, lewicę i centrum: „Konieczność rozstrzygnięcia konkretnych spraw była też niejednokrotnie przyczyną doraźnego powstawania w sejmie swego rodzaju koalicji, niezależnie od przynależności partyjnej posłów czy tradycyjnego podziału na prawicę, centrum i lewicę”⁶.

Ustrój II Rzeczypospolitej w świetle Konstytucji Marcowej

W Sejmie Ustawodawczym pracom nad przygotowaniem konstytucji towarzyszyły prace nad podstawowymi zagadnieniami dla sprawnego funkcjonowania i zrównoważonego rozwoju kraju. Na czoło wysuwała się sprawa ustalenia granic i dalszego procesu zjednoczeniowego oraz kwestia reform społecznych. 17 marca 1921 roku ogromną większością głosów uchwalono konstytucję, która przeszła do historii jako Konstytucja Marcowa. Tekst konstytucji nawiązywał do Konstytucji 3 Maja oraz do konstytucji francuskiej z 1791 roku. Zabezpieczała ona demokrację polityczną, system rządów parlamentarnych i równość wszystkich obywateli wobec prawa. Prawo wyborcze przysługiwało każdemu obywatelowi bez względu na różnicę płci, wyznania czy języka. Władza ustawodawcza – sejm i senat – wyłaniana była w toku powszechnych i bezpośrednich wyborów. Ona też stanowiła ośrodek powoływania władzy wykonawczej – rządu i prezydenta oraz władzy sądowniczej – niezależnych sądów. Jednocześnie żadna ustawa nie mogła pojawić się bez zgody sejmu. Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługiwało wyłącznie sejmowi i rządowi, nie mogli występować z nią zarówno obywatele oraz senat. Sejm i senat były wybierane w pięcioprzymiotnikowym głosowaniu (powszechnym, tajnym, równym, bezpośrednim i proporcjonalnym) na pięć lat. Czynne prawo wyborcze do sejmu uzyskiwało się po ukończeniu 21 lat, bierne od 25 lat, do senatu zaś odpowiednio po ukończeniu 30 i 40 lat. Posłowie byli chronieni immunitetem i odpowiadali jedynie przed sejmem, gdyż podczas trwania mandatu posłowie nie mogli być pociągani do odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej bez przyzwolenia sejmu⁷.

Prezydenta na siedem lat wybierało Zgromadzenie Narodowe. Prezydent mianował i odwoływał Prezesa Rady Ministrów, a na jego wniosek ministrów. Rząd odpowiadał przed sejmem, gdyż większość sejmowa wystarczała do odwołania rady ministrów i każdego ministra z osobna. Według zasad koncepcji rządów parlamentarno-gabinetowych prezydent nie sprawował władzy sam, lecz poprzez odpowiedzialnych przed sejmem ministrów. Ministrowie kontrasygnowali każdy akt urzędowy wydany przez prezydenta i tym samym brali za niego pełną odpowiedzialność. Prezydent podpisywał ustawy i polecał ich ogłoszenie, nie posiadał jednakże prawa *veta* pełnego czy odraczającego. Nie mógł też powołać rządu inaczej niż we współpracy z sejmem. Mimo iż był zwierzchnikiem sił

⁶ A. Ajnenkiel, *Od rządów ludowych do przewrotu majowego*, Warszawa 1977, s. 77.

⁷ *Ibidem*, s. 100.

zbrojnych, nie mógł sprawować nad nimi naczelnego dowództwa. Prezydent ponosił za swoje czynności urzędowe wyłącznie odpowiedzialność konstytucyjną⁸.

Rada ministrów odpowiadała konstytucyjnie i parlamentarnie za ogólny kierunek działań rządu. Odpowiedzialność ponosił także każdy z ministrów za swoją działalność oraz za działalność podległych mu organów. Ministrowie odpowiadali solidarnie bądź indywidualnie za akty rządowe prezydenta⁹.

Konstytucja Marcowa nakładała ograniczenia na władzę wykonawczą, tym samym ograniczając zrównoważony rozwój państwa, wychodząc z założenia – ugruntowanego tradycją i pamięcią o zaborach, że silna władza wykonawcza jest zagrożeniem dla swobód obywatelskich. Sejm wyposażony w nieograniczone kompetencje w polityce wewnętrznej i zewnętrznej miał blokować dążenia władzy wykonawczej do usamodzielnienia się. W praktyce zatem polityka państwa została uzależniona od większości sejmowej, której tymczasowość wynikała z kompromisu pomiędzy sprzecznymi programami partii, układów personalnych i nacisku opinii publicznej. Głowa państwa nie została wyposażona w instrumenty, pozwalające w razie rozbitcia politycznego sejmu, na prowadzenie niezależnej polityki wypływającej z racji stanu państwa. Tekst konstytucji zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju zabezpieczał prawa wolności osobistej obywateli, nietykalności mieszkania, tajemnicy listów, wolności myśli i przekonań, wolności prasy, wolności sumienia, wolności nauki i nauczania, koalicji, zgromadzeń i stowarzyszenia się. Praca znajdowała się pod szczególną opieką państwa, które gwarantowało ubezpieczenia społeczne na wypadek braku pracy, choroby czy nieszczęśliwego wypadku. Konstytucja zabezpieczała własność osobistą, zbiorową i państwową. Istotny wpływ na ostateczny kształt ustawy zasadniczej wywarły zarówno względy personalne – obawa prawicy, że J. Piłsudski obejmie stanowisko prezydenta oraz widoczna pośród posłów niechęć do władzy wykonawczej¹⁰.

Żadna z dwóch silnych partii politycznych, tj. ani endecja ani socjaliści nie były w stanie samodzielnie sprawować władzy. Aby po nią sięgnąć, musiały szukać sprzymierzeńca w podzielonym ruchu ludowym. Taka sytuacja, przy braku ugruntowanej tradycji parlamentarnej i przy dużych rozbieżnościach ideowych, mogła oznaczać paraliż państwa.

Wybory 1922 roku

Wyłonienie w drodze demokratycznych wyborów następcy Sejmu Ustawodawczego miało szansę stać się momentem przełomowym w życiu politycznym kraju. Wraz z wyborem nowego parlamentu w życie wchodziła konstytucja, a państwo wkroczało na drogę pokojowego zrównoważonego rozwoju. Obywatele, poddając ocenie rządzące krajem do czterech lat stronnictwa, wyłaniali swych przedstawicieli, w ręce których przekazywali władzę na następne pięć lat. Nowy sejm stawał przed szansą odparcia zarzutu stawianego Polsce za granicą, że „nie ma ona ustalonego kierunku w polityce – „nobody knows the polish

⁸ Ibidem, s. 105-108.

⁹ Ibidem, s. 108-109.

¹⁰ A. Ajnenkiel, *Spór o model...*, s. 248.

policy” i nie umie żyć praworządnie (Polacy sądzą, że ustawami można zmieniać prawo)”¹¹.

Praca nad ordynacją wyborczą w Sejmie Ustawodawczym postępowała opieszale, ponieważ był on obciążony ogromną ilością bieżących prac ustawodawczych. Ordynację wyborczą określającą zasady wyłaniania składu parlamentu uchwalono ostatecznie w lipcu 1922 roku jako rezultat swoistego sojuszu pomiędzy endecją a PSL „Wyzwoleniem”. Sejm miał składać się z 444 posłów, z czego 372 wybierano w wielomandatowych okręgach wyborczych, a 72 z tzw. list państwowych. Senat miał składać się ze 111 senatorów, z czego 93 wybierano w okręgach, a 18 z listy państwowej. Ordynacja przewidywała system głosowania na listy, do której zgłoszenia wystarczyło 50 podpisów wyborców. Zgłoszenie na listę państwową wymagało podpisów co najmniej 5 posłów ustępującego sejm lub podpisów 1000 wyborców z dwóch okręgów wyborczych. Mandaty z listy państwowej były przyznawane tej liście, która przeprowadziła w całym kraju posłów w co najmniej 6 okręgach, senatorów zaś w 3 okręgach. Ordynacja preferowała większe ugrupowania, stwarzając także zachętę do blokowania się w akcji wyborczej, ponieważ miała stworzyć podstawy do wyłonienia w sejmie większości zdolnej do sprawnego rządzenia państwem. Preferowała także przez listę państwową działaczy centralnych, luźno związanych z terenem¹².

Wyniki wyborów pokazały najdobitniej polaryzację społeczeństwa: zyskały lewica i prawica, centrum wyszło z wyborów znacznie osłabione. Jednocześnie żadne ze zwycięskich stronnictw nie rozporządzało większością niezbędną do samodzielnego utworzenia rządu. Wielka liczba zgłoszonych list, charakter kampanii wyborczej oraz wyniki wyborów świadczyły o daleko posuniętej dezintegracji życia politycznego w Polsce, mającej swoje źródła nie tylko w konfliktach społecznych i narodowych, ale także w ciągle żywych antagonizmach pomiędzy poszczególnymi dzielnicami, niespojonymi jeszcze od wewnątrz w jeden organizm państwowy. Nowo wybrany sejm składał się przeważnie z posłów, którzy nie zetknęli się dotąd z pracą parlamentarną. Zaledwie co czwarty poseł sejm I kadencji zasiadał wcześniej w Sejmie Ustawodawczym. Od tych danych odbiegali na korzyść ludowcy wprowadzając co trzeciego posła sejm poprzedniej kadencji i socjaliści, mający w swoich szeregach połowę byłych posłów¹³.

Arytmetyczny podział mandatów oraz podziały polityczne nakazywały utworzenie rządów koalicyjnych o charakterze centrolewicowym bądź centroprawicowym. Wprawdzie z mniejszościami narodowymi porozumienie chciała osiągnąć lewica, ale nie miały one wspólnie większości w sejmie. Sojusz ten nie był możliwy z bardziej fundamentalnych względów, niektóre z mniejszości narodowych posiadały wyraźnie antypolski i antypaństwowy charakter. Wobec tego, że większość centrowo-lewicowa była tylko nieznaczna i przestawała istnieć na skutek sprzeciwu małej grupki posłów oraz wobec niemożliwości porozumienia się lewicy z prawym skrzydłem centrum – Chadecją, nie godzącą się na

¹¹ W. Konopczyński, *Historia Polityczna Polski 1918-1939*, Warszawa 1995, s. 101.

¹² A. Ajnenkiel, *op.cit.*, s. 251-253.

¹³ M. Śliwa, *Ludowcy i socjaliści w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995, s. 42.

współpracę z antyklerykalnie nastawionym PSL „Wyzwolenie” i PPS, jako najbardziej prawdopodobna rysowała się koalicja centrum z prawicą.

Już w trakcie wyborów do sejmu istniał wspólny blok prawicy i Chrześcijańskiej Demokracji, teraz jednak, aby stworzyć większość, należało osiągnąć porozumienie z PSL „Piast”.

Uroczyste otwarcie sejmu przez Naczelnika Państwa nastąpiło w dniu 28 listopada 1922 roku. Wygłosił on orędzie do posłów, w którym wskazał im najpilniejsze potrzeby państwa: rozwiązanie problemów finansowych i gospodarczych. Wezwał ich także do zgody narodowej, która stanowi konieczną przesłankę rozwiązywania kryzysu w kraju¹⁴.

Wybór marszałków sejmu i senatu pokazał współpracę endecji i PSL „Piast”. Zgłoszono dwie kandydatury na marszałka sejmu: Macieja Rataja z PSL „Piast” i Eugeniusza Śmiarowskiego z PSL „Wyzwolenie”. Dzięki poparciu endecji marszałkiem sejmu został wybitny działacz PSL „Piast” M. Rataj. W senacie pojawiły się również dwie kandydatury. Prawica zgłosiła Wojciecha Trąmpczyńskiego, natomiast lewica Ksawerego Praussa. Głosy PSL „Piast” pomogły politykowi endeckiemu i marszałkowi Sejmu Ustawodawczego W. Trąmpczyńskiemu w objęciu stanowiska marszałka senatu.

Wybory prezydenta a podziały polityczne w sejmie

W myśl postanowień Konstytucji Marcowej kolejnym krokiem, po ukonstytuowaniu się kierowniczych organów sejmu i senatu, było dokonanie wyboru prezydenta Rzeczypospolitej. Wśród posłów należących do ugrupowań centrowych i lewicowych oczekiwano zgodnie, że o urząd ten będzie ubiegał się Naczelnik Państwa. Tymczasem J. Piłsudski 4 grudnia 1922 roku spotkał się w Prezydium Rady Ministrów z posłami i senatorami wysuwającymi jego kandydaturę na prezydenta. Stwierdził na nim, że Konstytucja przyznała prezydentowi zbyt małe uprawnienia. Poprosił zebranych, aby nie głosowali na niego i wybrali kogoś nie związanego z partykularyzmem partyjnym.

9 grudnia odbyło się posiedzenie Zgromadzenia Narodowego, na którym wyłoniono prezydenta spośród pięciu zgłoszonych kandydatów¹⁵. Wybór Gabriela Narutowicza na prezydenta okazał się dotkliwą porażką dla prawicy. Niezadowolenie manifestowano już 9 grudnia na ulicach Warszawy. Gorąca atmosfera ulicy obecna była także w parlamencie. G. Narutowicz, licząc się z napiętą sytuacją w sejmie, która uniemożliwiała powołanie gabinetu opartego na większości, wystąpił z inicjatywą utworzenia przejściowego rządu pozaparlamentarnego. Podjął rozmowy z kandydatem centroprawicy Leonem Plucińskim, którego mogłaby zaakceptować lewica. Zamiany G. Narutowicza zmierzające do uspokojenia sytuacji w sejmie i w kraju zostały przerwane. 16 grudnia 1922 roku prezydent G. Narutowicz zginął w warszawskiej galerii „Zachęta” od kuli prawicowo nastawionego malarza Eligiusza Niewiadomskiego.

¹⁴ T. Nałęcz, *Rządy Sejmu 1922-1926*, Warszawa 1991, s. 24.

¹⁵ Prawica wysunęła hrabiego Maurycego Zamoyskiego, PSL „Piast” zgłosił Stanisława Wojciechowskiego, PSL „Wyzwolenie” profesora Gabriela Narutowicza, PPS przedstawiła kandydaturę Ignacego Daszyńskiego, mniejszości narodowe wysunęły kandydaturę profesora Jana Baudouina de Courtenay.

Po śmierci G. Narutowicza funkcję głowy państwa przejął przejściowo marszałek sejmu M. Rataj. W obliczu panującego w kraju chaosu uznał on, że konieczne należy powołać nowy rząd, silniejszy, bez czekania na wybór prezydenta. Powołał na to stanowisko gen. Władysława Sikorskiego, który przystąpił do energicznych działań mających ostudzić atmosferę w kraju.

Na 20 grudnia 1922 roku marszałek M. Rataj zwołał Zgromadzenie Narodowe mające dokonać wyboru prezydenta. Po jednym głosowaniu wybrano 298 głosami S. Wojciechowskiego. Jego kontrkandydat, zgłoszony przez prawicę wybitny filolog klasyczny i historyk Kazimierz Morawski, otrzymał 221 głosów¹⁶. S. Wojciechowski, współtwórca PPS, związany później z ruchem spółdzielczym i sympatyzujący z PSL „Piast”, został wybrany głosami partii chłopskich, socjalistów i mniejszości narodowych. Tego samego dnia po zaprzysiężeniu prezydent S. Wojciechowski objął urządowanie.

Podsumowanie

W świetle konstytucji marcowej ciężar władzy spoczywał w rękach sejmu, który ogniskował w sobie nie tylko życie polityczne kraju, pełnił funkcję ustawodawczą, lecz także odgrywał decydującą rolę przy formowaniu gabinetu i przy powoływaniu osoby prezydenta. Pozostawienie punktu ciężkości władzy w parlamencie, będącym naturalnym miejscem starć różnych grup interesów, mogło grozić destabilizacją państwa w przypadku niemożliwości wyłonienia stabilnej większości parlamentarnej i braku poparcia posłów dla rządu pozaparlamentarnego.

W chwili, gdy S. Wojciechowski obejmował urząd prezydenta, podziały w sejmie były tak ostre, że nie można było oczekiwać, aby mógł on wyłonić w najbliższym czasie większość parlamentarną. Prezydent, przychylając się do rady M. Rataja, zatrzymał gabinet Sikorskiego, który opierał swoją pozycję na poparciu marszałka sejmu, prezydenta i na przyzwoleniu członków parlamentu niezdolnych, na razie, do zawiązania koalicji.

Bibliografia

- Ajnenkiel A., *Historia sejmu polskiego*, T.2, cz.2, Warszawa 1989.
Ajnenkiel A., *Od rządów ludowych do przewrotu majowego*, Warszawa 1977.
Ajnenkiel A., *Polskie konstytucje*, Warszawa 1983.
Ajnenkiel A., *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do roku 1926*, Warszawa 1972.
Ajnenkiel A., A. Drzycimski J., Paradowska, *Prezydenci Polski*, Warszawa 1991.
Konopczyński W., *Historia Polityczna Polski 1918-1939*, Warszawa 1995.
Nałęcz T., *Rządy Sejmu 1922-1926*, Warszawa 1991.
Próchnik A., *Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej*, Warszawa 1983.
Śliwa M., *Ludowcy i socjaliści w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995.

---

¹⁶ A. Ajnenkiel, A. Drzycimski, J. Paradowska, *Prezydenci Polski*, Warszawa 1991, s. 39.

Uchwała Sejmu ustawodawczego o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa. [w:] *Druga Rzeczpospolita wybór dokumentów*, (red.) Łuczak A., Szaflik J.F., Warszawa 1978.